

HET SPECTRUM TERUG IN UTRECHT

Inleiding

Op vrijdag 29 april 1988 werd op Overvecht, aan de Montalbaendreef 2, het nieuwe pand van uitgeverij Het Spectrum officieel geopend. Na ruim vijftientig jaar was ze daarmee naar de stad Utrecht teruggekeerd. Gedurende een reeks van jaren was Het Spectrum gevestigd in Park Voorn bij de Stadsdam in De Meern. De oprichter van de uitgeverij hield bij de ingebruikneming van het nieuwe gebouw een toespraak die veel herinneringen bevat aan de eerste periode van deze Utrechtse onderneming. We menen de lezers een genoegen te doen met de publikatie van zijn speech waarvan de integrale tekst hier volgt.

Degenen onder u, die zich iets kunnen herinneren van de oertijd van Het Spectrum, ik bedoel hiermee de eerste jaren na de oprichting in 1936, zullen zich kunnen voorstellen dat ik op dit ogenblik vervuld ben van weemoed, nostalgie en trots¹).

Ik denk terug aan de jaren 1936 en 1937, toen Het Spectrum gevestigd was op een kamer boven de bankbakkerswinkel van mijn ouders, op de Biltstraat²). Ik denk terug aan de povere kantoorinstallatie, die bij elkaar nog geen tweehonderd gulden had gekost. Ik denk terug aan de eerste uitgave, De Schijnwerpers, tien goed verzorgde boekjes, bij intekening negen en dertig cent per stuk³).

Ik denk terug aan het eerste personeelslid, Jo Vlug, die tegen een salaris van twee gulden vijftig per week heel hard werkte.

Ik prijs mij gelukkig dat hij, die tot zijn pensioen bij Het Spectrum is gebleven, hier aanwezig kan zijn.

Al spoedig moest er meer personeel komen. Piet van Vogelpoel en Herman Kuitenbrouwer. Er heerste een gezellige sfeer, al moest er dikwijls tot laat in de avond worden gewerkt. 's Morgens om 11.00 uur kwam moeder Bloemsma met koffie en de taartjes uit de winkel beneden ontbraken nooit.

Het café van Piet Loos

In die tijd verscheen de eerste bestseller. Het eerste gebonden boek was verschenen: Het Lied van de Hemel⁴). Enkele maanden na verschijnen waren er slechts twee exemplaren nabesteld en het dreigde een grote strop te worden. Plotseling kwamen er nabestellingen, per expresse en telegrafisch, want we hadden nog geen telefoon.

Wat was er aan de hand?

Pater Henri de Greeve, indertijd een beroemd predikant en redenaar, een man met een ontzaglijke invloed, had op een zaterdagavond in zijn veel beluisterde radiopraatje heel enthousiast over het boek gesproken⁵).

De bakermat van Het Spectrum aan de Biltstraat.

Hierop moest zo spoedig mogelijk met advertenties worden ingehaakt.

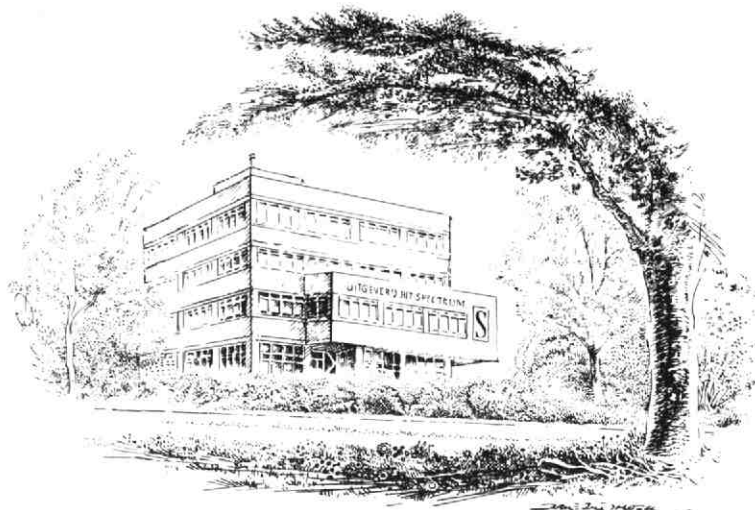
Albert Kuyle, die in die tijd de reclame voor Het Spectrum verzorgde, en wel op buitengewoon goede wijze, moest worden opgetrommeld, maar dat lukte meestal niet zo vlug. Kuyle werkte in die tijd ook voor Bredero's Bouwbedrijf⁶).

We telefoneerden en telefoneerden, maar hij had steeds nog geen gelegenheid. Tot we eindelijk de boodschap kregen dat hij onderweg was. Maar wie er kwam - geen Kuyle. Toen bedacht ik plotseling, dat de weg, die hij moest nemen van Achter Sint Pieter, waar Bredero was gevestigd, naar de Biltstraat door de Nobelstraat voerde. En wat bevond zich in de Nobelstraat? Het café van Piet Loos.

Er werd iemand op uit gestuurd. Laten we zeggen dat het Jo Vlug was. Maar na enige tijd - geen Kuyle en geen Vlug. Toen de tweede er achteraan. Eveneens zonder resultaat. Vervolgens een derde. Nog niets. Toen ben ik zelf maar gegaan. Ik trof het gezelschap aan, een partijtje Russisch biljart spelend. Een biertje in de hand.

Een advertentie werd diezelfde dag toch nog gemaakt en gezet. De volgende zaterdag stond deze in de Maasbode en... een bestseller was geboren. De eerste bestseller van Het Spectrum. Dat jaar gingen er duizenden de deur uit.

Het is zo goed als zeker de redding van Het Spectrum

De nieuwe vestiging op Overvecht (tekening van Arne Zuidhoek).

geweest, want de zaken stonden er niet bijster florisant voor.

Met veel tam-tam

Het kantoor op de Biltstraat werd te klein. We verhuisden in 1937 naar de Stationsdwarsstraat no. 7. Een ongere buurt, maar gunstig gelegen, vlak bij het station.

Het aantal personeelsleden groeide. Hierbij voegde zich in dat jaar het eerste vrouwelijke personeelslid, dat niet Het Spectrum, maar mij als levensgezellin nu al bijna vijftig jaar trouw is gebleven.

Het is in dit kantoor, dat eigenlijk definitief de basis is gelegd van Het Spectrum.

De twee Zonnewijzers en de Windroos, gebonden boeken met een omvang van meer dan 400 pagina's, rijk geïllustreerd, in een oplage van 50.000 exemplaren, tegen een prijs van 95 cent. Het begin van de 40-delige serie De Katholieke Kerk. Het begin van de 40-delige reeks Wat Leeft en Groeit. En vele andere boeken.

In die tijd kon de tot dan toe stille vennoot Piet Bogaard de stap wagen, zijn baan opzeggen, en werkend vennoot worden. In de luttele jaren in de Stationsdwarsstraat is er enorm veel werk verzet. Er werd reclame gemaakt met veel tam-tam. Pagina-grote advertenties in twee kleuren in de dagbladen. Iets wat in de uitgeverwereld nog niet was vertoond en dat nog steeds met een bedrijfskapitaal dat de tienduizend gulden nauwelijks overschreed.

Ook deze kantoornruimte was in 1939 te klein geworden en er werd om de hoek, in de Stationsstraat no. 23, een goed onderkomen gevonden.

De opening van dit nieuwe tehuis werd uitbundig gevierd, met vele auteurs en tekenaars, waaronder ook een aantal vrienden uit Vlaanderen.

Het Spectrum had trouwens al naam gekregen op het

gebied van feestvieren. Redactievergaderingen, het verschijnen van een nieuwe belangrijke uitgave, werden meestal gevierd met een goed diner. De lokatie was, wat dat betreft, erg gunstig - vlak bij het station met in de omgeving daarvan veel horeca-bedrijven. Kagenaar op het Stationsplein en het Haagsche Koffiehuis op het Vredenburg hebben er zijde bij gesponnen.

De perikelen in de oorlog

De oorlog brak uit, maar de boekenverkoop steeg en steeg. Ja, rees de pan uit. De eerste jaren kon er nog veel geproduceerd worden. Maar toen kwam er papierschaarste.

Er waren nu tegen de dertig personeelsleden en er moest geld voor salarissen op de plank komen.

Er werd zwart papier georganiseerd, en daarop werden grote oplagen gedrukt, die grif van de hand gingen.

Ook de auteurs hadden er natuurlijk profijt van.

Mannen, tot een bepaalde leeftijd, moesten in Duitsland werken en onder het personeel bevond zich een vijftiental dat hiervoor in aanmerking kwam.

Er werd contact gelegd met twee betrouwbare ambtenaren van het Arbeidsbureau, Esmann en Bruinsma, die voor papieren zorgden. Deze twee ambtenaren kwamen na sluitingstijd naar Het Spectrum, waar ze hun werkzaamheden met nagemaakte stempels en formulieren op positieve wijze voortzetten. Veel mannen, waaronder veel studenten, zijn door hen op deze wijze tewerkstelling in Duitsland ontlopen. In oktober 1943 werden Esmann en Bruinsma echter gearresteerd en in het hoofdbureau van politie ingesloten.

De verzetsstrijder Jan Verleun kwam op 20 oktober met zijn tien man tellende knokploeg naar Het Spectrum en ging van daaruit naar het politiebureau. Ze slaagden erin Esmann en Bruinsma te bevrijden. Zij zijn beiden de oorlog zonder kleerscheuren doorgeko-

men, en het verheugt mij een van beiden, namelijk Marius Esmann, hier aanwezig te zien.

Verleun werd echter kort daarop, op 4 november 1943, gearresteerd en, na gemarteld te zijn, op 7 januari 1944 gefusilleerd.

De hongerwinter en daarna

Op 13 oktober 1944 bombardeerden geallieerde vliegers het station en troffen daarbij Het Spectrum. Het kantoor was totaal verwoest.

Alles wat nog bruikbaar was werd op een platte wagen geladen en, dwars door de binnenstad, door het personeel getrokken en geduwd, naar een leegstaande confectiefabriek op de Oude Gracht no. 354, bij de Twijnstraat vervoerd.

Veel gewerkt werd daar niet meer. De spoorwegstaking was uitgebroken en er konden geen nieuwe boeken meer verschijnen. De hongerwinter was aangebroken en er werd meer gedacht aan het probleem: „hoe kom ik aan levensmiddelen!“

Een uitgeversdroom was echter verwezenlijkt: we waren volledig uitverkocht.

Een kleurenband

Na de bevrijding werd een tijdelijk onderkomen gevonden op de Catharijnesingel no. 35.

Het was in die tijd, dat ik uit Het Spectrum ben getreden en De Fontein heb gesticht.

Het Spectrum verhuisde vervolgens naar de Maliebaan no. 10a, tot het grootse gebouw in De Meern gereedkwam⁷⁾.

Onder leiding van Piet Bogaard groeide Het Spectrum uit tot een grote uitgeverij. Uiteindelijk werd deze overgenomen door de V.N.U.

En nu Het Spectrum op het punt staat dit machtige pand, het achtste in successie, te betrekken, prijs ik mij gelukkig dat er weer een Bloemsma, in de persoon van mijn oudste zoon Joost, aan het hoofd staat, tezamen met zijn compagnon Jan van den Heuvel.

Tenslotte: Na deze korte terugblik op de geschiedenis van Het Spectrum een moment van bezinning op de betekenis van het woord Spectrum.

Ik citeer Van Dale:

„Spectrum, een kleurenband, verkregen door de ontbinding van licht door een glazen prisma.

Figuurlijk: een reeks van verscheidenheden, binnen gebieden van geestelijk leven.“

Met de wens, dat de nieuwe directeuren en hun medewerkers in goede harmonie met dit beeld van het spectrum voor ogen steeds het heldere ware licht van de Sol Justitiae, de zon der gerechtigheid, in al zijn kleurenpracht in hun uitgaven moge doen schijnen, tot welzijn van allen, verklaar ik deze achtste vestiging van Het Spectrum voor geopend.

Utrecht
Dianadreef 131.

A. H. Bloemsma

Inleiding en annotatie: AHMvS.

Noten:

1. Spreker was de mede-oprichter van Het Spectrum, A. H. (Guus) Bloemsma, in Utrecht geboren in 1913. Als 14-jarige begon hij als jongste bediende bij de Utrechtse boekhandel Dekker & Van de Vegt. In 1934 werkte hij bij een boekhandel in Kortrijk (België). Ruim een jaar later, begin 1936, richtte hij samen met P. H. Bogaard de uitgeverij Het Spectrum op. Eind december 1945 stichtte hij uitgeverij De Fontein. Daarvan is hij tot aan zijn pensionering in 1976 directeur geweest.
2. Banketbakkerij Bloemsma was (en is) gevestigd aan de Biltstraat 41. Het adres van de uitgeverij was Biltstraat 41 bis.
3. „De Schijnwerpers“ was een reeks van tien boekjes, elk zo'n 96 bladzijden, waarvan de eerste drie deeltjes verschenen in juni 1936. Samen kostte het tiental f 3,90.
4. J. N. Lenz s.j., Die Himmel rühmen. Innsbruck, uitg. Tirolia, 1934.
Het boek bevatte een soort sterrenkunde met ingebouwd godsbewijs. Dit sterk apologetisch getinte theologisch genre werd voor de Tweede Wereldoorlog door de jezuïeten druk beoefend.
5. H. Th. M. (Henri) de Greeve (1892-1974) was aanvankelijk jezuïet en werd later seculier priester van het bisdom Haarlem. Zijn spreekbeurten, het Lichtbaken genaamd, hield hij voor de KRO-radio vanaf 4 januari 1936. Deze toespraakjes van tien minuten hadden een grote luisterdichtheid. Ze werden na de Tweede Wereldoorlog nog enkele jaren voortgezet.
6. Albert Kuyle (pseudonym van Louis Maria Albertus Kuitenbrouwer, 1904-1958) Utrechts journalist en oprichter-redacteur van het maandblad *De Gemeenschap* (vanaf 1925). In 1934 scheidde hij zich hiervan af en stichtte hij het fascistische tijdschrift *De Nieuwe Gemeenschap*. Kuyle maakte ook naam als literator.
7. De nieuwbouw van Het Spectrum in Park Voorn, De Meern, dateert van mei 1960. De opening ervan werd vericht door Pieter van der Meer de Walcheren. Piet Bogaard overleed op 31 juli 1985.

LEDENBERCHS GRAF TE VOORBURG GESCHONDEN

In 1618 gingen de Staten-Generaal ertoe over om de Hollandse landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt, de stadspensionarissen van Leiden en Rotterdam, Rombout Hogerbeets en Hugo de Groot en de Utrechtse secretaris van de Staten, Gillis Janszn. Le-

denberch te arresteren. Begin 1619 werd ook nog de Utrechtse edelman, het lid van de Staten van Utrecht, Adolf van de Wael, heer van Moersbergen, gearresteerd¹⁾. De directe aanleiding hiervoor was het in dienst nemen van waardgelders door een aantal Hol-